

berek, kik képtelenek az újévet ünneplők közül valakihez csatlakozni és hozzámelegedni, s céltalanul ide-odalé zengve, tizenkettő után húsz perccel hazamennek virrasztó édesanyjukhoz, rajtuk töltve ki rosszkedvüket. (Noć ćutljivih mladića.) Többé-kevésbé valamennyien torzók, akiket, mert nem tudták magukat kiszabadítani, lehúzott és ottragasztott a kisváros.

Tisma -a „Vigasztalás”-ban mégis nosztalgiával gondol a csendes kisvárosra, ahol együtt élt valamikor szüleivel — a régi diáksétautakra, a fejkötő alá került, de esztendőik során megsápadt leányokra. Részvétet érez irántuk, kik fölött eliramlott az idő, mintahogy „Propušteno” c. költeményében maga is mélabúval gondol az elmulasztott alkalmakra és jócselekedetekre.

A halál foglalkoztatja „Neznanje” c. költeményében, melyet e szavakkal kezd:

Senki se tudja a mezőt,
a hegyet,
a földet,
ahol el fog majd esni...

Ez a meditáció folyik véges-végig költeményében a zárósorokig.

Tisma szívesen vezet be egy-egy verset kijelentéssel. Mint aki indítás előtt mély lélekzetet vesz, hogy minden csatlakozó gondolatot egyszuszra elmondhasson. Ezért érzem több költeményét egyetlen, soktagú mondatból állónak. Különösen, ha még a szavak sodra is viszi őket. Mint pl. a „Ratna vremena” (Háborús idők”) záró sorait.

Stavili krst
bez natpisa
kao nad mrtvaca
o kome ništa
pouzdanu
neznamo reći.

Már említettem, hogy Tisma nem bölcselkedő költő. Senki se keressen hát verseiben filozófiai gondolatot. Kijelentései a mindennapi életből vett, s még csak nem is mindig új fogalmazású közhelyek. De kellenek, szükségesek a versek kibontásához. Az ürügy szerepét töltik be.

Vannak költeményei, melyek talány-szerűek, mert nem többek egy vágy, elképzelés vagy élményemlék lengevonallú vetítésénél. Mig egyikben (Sva ona smešna stara lica) mégis kapunk egy-egy valóságsszilüettet, a másikban (Vra ćanje) csak egy vágykar nyúlik ki elképzelt leányfantomokért, oltalmazón.

Néhány költeményét tartalmi különossége jellemzi és teszi érdekessé. Ilyenek, többek közt „Školski tablo” és „Podlaci” c. versei.

Tisma költeményeiben inkább az elmondás érvényesül, mint a lírai elem. Bár túlteng bennük az értelem, valamennyit egy egységes hangulat fogja át. Ez a hangulat szürke, de nem komor, vigasztalan. Egy komoly, az élet és halál kérdésein eltöprengő fiatalember egyéniségét tükrözi.

SZIRMAI Károly

STEVAN RAIČKOVIĆ:

BALADA O PREDVEČERJU,
versek. NOLIT-kiadás, Belgrád, 1955

Lassan a színpadokról is lekerülnek a kellékek, színpalak, helyüket szimbólumok foglalják el: függönyök, lebegő ablakok, nagy, színes felületek, néhány bútor-darab. A díszleteket tehát a költészet váltja fel. De mi van a költészet díszleteivel? Romantikus, tarka, ciccós színpalakkal és nehéz, sötét, életelen karosszékekkel? Még tartják magukat. Nehéz kitakarítani őket. Az új, időnknek megfelelő költői kifejezések

csak lépcsőről-lépésre, versről-versre hódítanak; mert a költő fájó szívvel mond le arról, amit a verselés alfájának és omegájának tartott, a közönség pedig... Vagy mondjuk inkább azt, hogy a költői ideálok múlandók, az emberek tudata pedig nem elég dinamikus, hogy az iskolákban az irodalomtanítás többnyire konzervatív kezében van, s ezért valahogy a közönség sem tud mindig lépést tartani a költészettel?

Most azonban egy nagyon rokonszenves és nagyon tehetséges költőről van szó. Szevén Raicskovicáról. Második verskötete fekszik előttünk. Raicskovic fiatal ember, s ha nem elismert költőről volna szó, hangsúlyoznánk, hogy előtte az élet és a költészet, még megtalálhatja útját. Ő azonban, attól félünk, már megtalálta. Amikor első kötete megjelent, úgy hatott, mint valamilyen átmenet a hangos jelszóköltészet és a néha ugyancsak hangos modern költészet között. Bevallom, akkoriban kissé vérszegénynek, kamaszosan sápadtnak tartottam a „Csend dalát”, verseinek első gyűjteményét. Második könyvétől változást vártam, erőteljesebb, férfiasabb, ha úgy akarjuk, keményebb, de mindenestre határozottabb hangot. Csalódtam. A színpalak, a kellékek: fű, eső, holdfény, folyók, alkonyat, madarak, mezők, kalászosok. A hangulat: kissé rezignált, ici-picit fájdalmas, hogy meg ne ártson senkinek. A zene: pásztorfurulya és spinét.

Helyenként azonban már tisztul az ég, átlátszó, de biztosszövésszerű az anyag, valami a kristályok csábító csillogásából. Valami, amit már meg lehet fogni és meg lehet hallani. Megmarad Raicskovic, a finomságok művésze, és mégis

más. Ezt a mást szeretnénk minél előbb teljes egészében látni.

Tomán László

VLATKO PAVLETIC:

SUDBINA AUTOMATA

Kritikák és elemzések. A Horvát Íróegyesület kiadása, Zágráb, 1955.

Az ötvenes évek elején Vlatko Pavletics központi alakja, mondhatnám vezetője volt a horvátországi fiatal írók mozgalmának. Később elvált tőlük, és inkább meghatározhatatlan, mint semleges álláspontot foglalt el. Ez a bizonytalanság (mert az irodalomban feltétlenül ki kell mindenkinek nyilvánítania, különösen a kritikusknak, milyen irodalmi felfogásokkal, irányokkal rokonszenvez), meglátszik „Sudbina automata” című tanulmány-kötetén. A szerző állásfoglalása nem egészen világos, mi több, nincs állandó, következtetés esztétikai mértéke sem. Stílusa változó, abban az értelemben, hogy nincsenek egyéni jellemvonásai. Hangja néha naív, néha fellengzős, de sohasem tudja az olvasóban felkelteni a tipikus essay-hangulatot. Pavletics helyenként sikeresen alkalmazza az összehasonlító irodalom módszereit, gyakran azonban tévesek az összevetések, nem világítja meg velük kellőképpen tárgyát. Vannak a könyvben ellentmondások, például a Duhamel és Camus regényeiről szóló esseyben; Pavletics tudniillik irodalmi kutatásaiban, nagyon helyesen, mindig figyelembe veszi a társadalmi szempontokat is, ám épp hiányos társadalomtudományi ismeretei téves következtetésekhez vezetnek. Majdnem minden írásában filozófiai elemeket, mozzanatokot is felhasznál, de ez sokszor erőszakoltnak látszik.

Tin Ujevics költészetéről szóló esszejéből kitűnik, hogy Pavletics nem min-